

*До разової спеціалізованої вченої ради
РСВР 051
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
03041 , м. Київ, вул. вул. Героїв Оборони, 15*

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, доцента
кафедри земельного та аграрного права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка Марченко Світлани Іванівни**

на дисертацію

Псутури Беки Демурийовича

на тему:

**«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ
ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА»,**

**подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Реалізація Україною Цілей Сталого Розвитку до 2030 року, схвалених 25 вересня 2015 року 193-ма державами-членами Організації Об'єднаних Націй на саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку, які були адаптовані для України, вимагає переосмислення існуючих підходів до правового регулювання відносин в агросфері України задля подолання проблеми голоду, гарантування продовольчої безпеки, поліпшення якості харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства та сільських територій. Реалізація щонайменше двох цілей сталого розвитку передбачає розвиток органічного сільськогосподарського виробництва. Зокрема, це подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (ціль №2) та вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками (ціль №13). Зазначене свідчить про те, що

розвиток органічного сільськогосподарського виробництва є одним із способів реалізації стратегії сталого розвитку у сільському господарстві.

З поміж видів органічного сільськогосподарського виробництва найбільша питома вага у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції належить органічному рослинництву. В доктрині аграрного права, незважаючи на наявність ряду дисертаційних та монографічних робіт з проблематики правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва, питання виробництва органічної продукції рослинництва комплексно не досліджувались. Все вищезазначене підкреслює належний рівень актуальності теми даного дисертаційного дослідження Псутурі Беки Демурієвича.

Наукову цінність дисертації підвищує й те, що вона відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України в рамках окремих аспектів теми «Організаційно-правові засади сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100830) згідно п. 1.13 Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Стратегії 20 розвитку Національної академії правових наук України на 2021 – 2025 роки від 26.03.2021 р. № 12 – 21.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни. Аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що Б. Д. Псутурі вдалося досягнути мети дослідження, а представлені наукові результати, висновки та практичні рекомендації є обґрунтованими й достовірними. Використання різноманітних наукових методів на різних етапах дослідження дало змогу автору розкрити поставлені у роботі завдання та визначити цінність дослідження в теоретичному і практичному аспектах.

Дослідження відзначається послідовністю, цікавим змістовним матеріалом, аргументованістю. Характерною ознакою дисертаційної роботи є аналіз матеріалів практики, статистичних даних та зарубіжного досвіду у

сфері правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції рослинництва. Особливу цінність роботі надав проведений автором глибокий і кваліфікований аналіз законодавства Європейського Союзу у сфері виробництва органічної продукції рослинництва та висловлені пропозиції в частині адаптації національного законодавства до законодавства ЄС в досліджуваній сфері.

Високий ступінь достовірності та обґрунтованості положень та висновків дисертації Псутурі Беки Демурійовича забезпечений використанням як широкого методологічного інструментарію, так і опрацюванням різнобічної джерельної бази, що налічує 305 найменувань. Так, автором опрацьовано та проаналізовано праці не лише вітчизняних, але й зарубіжних науковців, у яких відображено різні аспекти проблематики теми, а також значний обсяг законодавства по темі дисертації. Використання такої кількості джерел, значний відсоток серед яких займають спеціальні монографічні джерела, дозволило ґрунтовно та комплексно розкрити тему роботи та повною мірою досягти поставлених дисертантом завдань. Аналіз висновків рецензованого дослідження дозволяє стверджувати, що всі завдання, поставлені на початку його проведення досягнуті.

Наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення з дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться на захист, мають ступінь наукової новизни, їх підґрунтям є достатні методологічна, теоретична, інформаційна та джерельна бази.

Зміст та структура дисертації Псутурі Б.Д. відповідає встановленим вимогам. Логічність побудови викладення матеріалу дозволила автору в процесі дослідження перейти від аналізу загальних питань до конкретних проблем правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки.

У **вступі** розкриваються актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, об'єкт, предмет, методи, мета і завдання дослідження, науково-теоретична основа дисертаційного дослідження, формулюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 «Теоретичні і законодавчі засади правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва» присвячений дослідженню правових засад виробництва органічної продукції рослинництва в українській юридичній науці (підрозділ 1.1.); сучасного стану законодавчого забезпечення виробництва органічної продукції рослинництва в Україні (підрозділ 1.2.); загальній характеристиці правовідносин виробництва органічної продукції рослинництва (підрозділ 1.3.). Висновки цього розділу визначили наукову новизну дисертаційного дослідження в частині виокремлення та аналізу окремих напрямів наукових досліджень щодо виробництва органічної продукції; визначення тенденцій розвитку законодавства у сфері виробництва органічної продукції рослинництва, його класифікації та проведення періодизації становлення та розвитку законодавства у досліджуваній сфері, починаючи з 1991 р. (с. 23, с. 78); вдосконалення понятійного апарату, зокрема на основі проведеного аналізу автор пропонує визначення органічної продукції (продукту) рослинництва (с. 22, с.74) та правовідносин у сфері виробництва органічної продукції рослинництва (с. 74). Заслуговує на увагу також визначені та проаналізовані ознаки виробництва органічної продукції рослинництва, до яких дисертант відносить: а) сертифікована сільськогосподарська діяльність; б) включає в себе вирощування органічних сільськогосподарських рослин (у т.ч. органічне насінництво і розсадництво); органічне грибівництво, виробництво органічних водоростей; виробництво органічних кормів (у частині вирощування органічних кормових культур і луківництва) і заготівлю органічних об'єктів рослинного світу)), а також переробку та реалізацію відповідної органічної продукції; в) може здійснюватися на землях

сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, а також природно заповідного і водного фондів, землях оборони та землях громадської та житлової забудови; г) провадиться із використанням спеціальних речовин, методів і технологій та з дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (с. 22, с. 74).

Позитивно оцінюємо і широкий підхід до органічного рослинництва та віднесення до нього крім вирощування органічних сільськогосподарських рослин (у т.ч. органічне насінництво і розсадництво) і заготівлі органічних об'єктів рослинного світу органічного грибівництва, виробництва органічних водоростей; виробництва органічних кормів (у частині вирощування органічних кормових культур і луківництва), а також переробку та реалізацію відповідної органічної продукції. Зазначений підхід здобувач обґрунтував шляхом аналізу як спеціальної літератури, так і законодавства Європейського Союзу.

Особливої уваги, з огляду на його наукову новизну та практичну значимість заслуговує запропонований автором, аналіз у **розділі 2**, організаційно-правового забезпечення виробництва органічної продукції рослинництва за законодавством України. Досліджуються особливості правового становища суб'єктів у сфері виробництва органічної продукції рослинництва (підрозділ 2.1.); проаналізовано порядок та умови виробництва органічної продукції рослинництва (підрозділ 2.2.); висвітлено правове регулювання державної підтримки виробництва органічної продукції рослинництва (підрозділ 2.3.). Висновки проведеного дослідження лягли в основу положень наукової новизни, щодо порядку та умов здійснення виробництва органічної продукції рослинництва, які охоплюють наступне: 1) передумови – набуття суб'єктом виробництва органічної продукції рослинництва загального статусу виробника сільськогосподарської продукції; 2) набуття виробниками органічної продукції спеціального статусу – оператора; 3) відповідність земельних ділянок, на яких здійснюється

органічне виробництво, інших природних ресурсів (водних та лісових ресурсів, рослинного світу, надр та ін.) та об'єктів виробництва органічної продукції рослинництва встановленим вимогам; 4) відповідність виробничого процесу встановленим вимогам (с. 23-24, с. 102).

Важливе значення мають пропозиції щодо закріплення основних вимог до органічного рослинництва з урахуванням технології вирощування сільськогосподарських культур, яка передбачає дотримання певної послідовності робіт по вирощуванню, збиранню та післязбиральній обробці сільськогосподарських культур, агротехнічні вимоги до виконання робіт, перелік технічних засобів, техніко-економічні показники (с. 104).

Обґрунтовується необхідність вдосконалення аграрного законодавства у сфері державної підтримки сільського господарства в частині уточнення суб'єктного складу та заходів державної підтримки органічного рослинництва, зокрема запропоновано доповнити п. 17^{-2.9} ст. 17⁻² Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» такими видами підтримки, як дотації на відшкодування втрат від пошкодження посівів органічних сільськогосподарських культур внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; додаткова підтримка для виробників окремих підгалузей органічного рослинництва; інші види державної підтримки органічного виробництва, зокрема щодо кадрового і інформаційно-консультативного забезпечення. Заслужує на увагу запропоноване авторське визначення державної підтримки виробництва органічної продукції (у т.ч. і органічної продукції рослинництва) (с. 23, с. 124 та ін.).

Розділі 3 дисертації присвячено досвіду правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва в країнах ЄС, Азії та США. Висвітлюючи особливості правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва в країнах ЄС та США, аналізуються процедури сертифікації і маркування органічної продукції, які застосовуються у цих країнах (підрозділ 3.1.). Доведено, що українське законодавство адаптувало

норми ЄС і передбачає сертифікацію як всього процесу органічного виробництва, так і обігу готової продукції. Сьогодні система сертифікації в нашій країні базується на державно-приватній моделі управління органічним виробництвом, яка передбачає, що органом сертифікації може бути будь-який суб'єкт господарювання, що має акредитацію у сфері органічного виробництва та/або обігу продукції і який внесено Міністерством аграрної політики і продовольства України до відповідного Державного реєстру органів сертифікації (с. 183). Детальний правовий аналіз виробництва органічної продукції рослинництва за законодавством Грузії та окремих країн Центральної Азії здійснено у підрозділі 3.2. Варто звернути увагу, що дисертант обґрунтовує необхідність запозичення позитивного іноземного досвіду правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва та пропонує шляхи імплементації.

В дисертації висловлено цілий ряд і інших положень, висновків, пропозицій, які є оригінальними, становлять собою розвиток або вдосконалення ідей, що стосуються проблеми правового регулювання виробництва органічної продукції рослинництва.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до встановлених вимог, для її тексту характерний формально-логічний спосіб викладання матеріалу, робота відрізняється смисловою завершеністю, цілісністю та єдністю змісту.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження мають значення для подальшого розвитку теорії аграрного та екологічного права в Україні. Практичне значення висновків дисертації Б. Д. Псутурі полягає у можливості їх використання у науково-дослідній сфері – для подальших наукових розвідок у сфері аграрного, земельного та екологічного права в контексті забезпечення розвитку зеленої економіки; нормотворчій діяльності – при вдосконаленні законодавства, зокрема розробленні змін і доповнень до нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері виробництва органічної продукції рослинництва; правозастосовній діяльності – для

підвищення ефективності реалізації законодавства у сфері виробництва органічної продукції; у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Аграрне право», «Екологічне право», «Правові проблеми сталого розвитку сільських територій», «Продовольче право», а також при підготовці навчальної та навчально-методичної літератури із цих дисциплін.

Оцінка ідентичності анотацій та основних положень дисертації.

Анотація відповідає основним положенням, які викладено у тексті дисертації, є коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження, основних результатів та положень наукової новизни.

Анотацію подано українською та англійською мовами.

Основні висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, повно висвітлено у 10 наукових працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 1 у періодичному науковому виданні іншої держави і 6 з яких були опубліковані у збірниках тез доповідей до матеріалів наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Б. Д. Псутурі «Правове регулювання виробництва органічної продукції рослинництва», слід звернути увагу на деякі дискусійні положення і висловити окремі зауваження як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1. При визначенні кваліфікаційних ознак виробництва органічної продукції рослинництва дисертант не вказує на специфіку юридичної відповідальності у досліджуваній сфері, хоча в тексті роботи звертає увагу на окремі аспекти юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо виробництва органічної продукції рослинництва (с. 53, с. 81 с. 126 та ін.), аналізує досвід Грузії в цій частині (с. 165). Вбачається, що перелік ознак виробництва органічної продукції рослинництва доцільно було доповнити вказаною ознакою та висвітлити специфічні різновиди правопорушень у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції, окремі види санкцій, особливості провадження у справах про порушення законодавства в

зазначеній сфері, відповідність міжнародним вимогам та законодавству ЄС тощо.

2. Дисертант зазначає про необхідність врегулювання вимог до природних ресурсів, які використовуються у органічному виробництві. Оскільки водне законодавство, лісове законодавство, законодавство про рослинний світ, законодавство про надра не визначають специфіки використання даних природних ресурсів у виробництві органічної продукції рослинництва (с. 102, с. 143). Підтримуючи в цілому зазначений підхід, під час захисту хотілось би почути авторський погляд стосовно механізму врегулювання даного питання.

3. Серед пунктів наукової новизни, які набули подальшого розвитку, зазначається про «пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України у сфері виробництва органічної продукції рослинництва». Доцільно уточнити, до яких нормативно-правових актів запропоновано внесення змін і доповнень. Підготовка відповідних проектів законодавчих актів збагатили б роботу та підвищили б її практичне значення з огляду на можливість реалізації таких пропозицій у правотворчій сфері.

Зазначені міркування та висловлені зауваження носять переважно дискусійний характер та характер побажань, не ставлять під сумнів значимість дисертаційної роботи, достовірність її висновків та наукову новизну одержаних результатів і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок. Дисертація здобувача виконана на високому теоретичному рівні, в роботі містяться наукові результати, що отримані внаслідок ґрунтовного наукового комплексного дослідження. Дисертація є завершеною, самостійною кваліфікованою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати. Будь-яких проявів академічної недоброчесності виявлено не було.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03.04.2019 року № 283), а також вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор – Псутурі Бека Демурійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри земельного та аграрного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

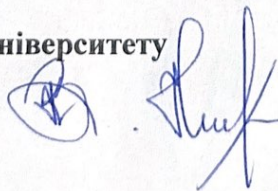

Світлана Марченко

Вчений секретар

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Н.В. Караульна

